

## «Ε, στην Βέροια είμαστε, οκ»: Εθνογραφικές σημειώσεις για το φεμινιστικό ανήκειν στο ψηφιακό - αναλογικό συνεχές

Πένυ Πασπάλη<sup>1, 2</sup>

### Περίληψη

Το άρθρο πραγματεύεται την εμπειρία της δραστηριοποίησης σε μια φεμινιστική συλλογικότητα της ελληνικής περιφέρειας, τη Φεμινιστική Ομάδα Κιλοτίνα (ΦΟΚ) στην Βέροια. Εκκινώ από το ερώτημα του πως η ιική ένταση (virality) συμβάντων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και η συν-αισθηματική παραγωγή της, κινητοποιεί το να επανα-φανταστούμε το πολιτικό (Pellegrini και Puar 2009) στο ψηφιακό - αναλογικό συνεχές. Εστιάζω στους τρόπους με τους οποίους μέλη της ΦΟΚ πραγματοποιούν την επιθυμία για ένα φεμινιστικό πολιτικό ανήκειν στην πόλη και στην σελίδα της ομάδας στο Facebook ως τόπους/τοπία μέσα σε αυτό το συνεχές. Επικεντρώνομαι στη διαδικασία σχηματισμού φεμινιστικής συλλογικότητας, καθώς είναι μια πρακτική που παρατηρείται σε πολλές πόλεις και νησιά της Ελλάδας τα τελευταία πέντε περίπου χρόνια και την εξετάζω μέσα από την έννοια της δικτυακής (ψηφιακής) ικότητας (Sampson 2012). Το κείμενο αντλεί από τις συζητήσεις μου με μέλη της ΦΟΚ στο πλαίσιο της εν εξελίξει εθνογραφικής έρευνάς μου για τον ψηφιακό φεμινισμό κατά των γυναικοκτονιών στην Ελλάδα. Σκοπός του κειμένου είναι ο κριτικός αναστοχασμός αναφορικά με τους τρόπους που οι δράσες βιώνουν και διαπραγματεύονται την επιθυμία για φεμινιστικό ανήκειν σε μια πόλη της περιφέρειας.

**Λέξεις-κλειδιά:** ψηφιακός φεμινισμός, ικότητα, συν-αίσθημα, Φεμινιστική Ομάδα Κιλοτίνα, περιφέρεια

### Abstract

In the article I discuss the lived experience of being a member of a feminist grassroots collective in the periphery, and in particular the Feminist Collective Kilotina in Veria. I begin my inquiry by asking how the event virality in social media and the affective production it entails, enables us to re-imagine the political (Pellegrini and Puar 2009) in the digital - analogue continuum. I emphasize on the ways in which FCK's members actualize the desire for a feminist belonging as much in the cityscape as in their Facebook page as loci in the aforementioned continuum. I focus on the process of feminist collective formation, as a common practice of political engagement that has been taking place in several provincial cities and islands in Greece for the last five years approximately, and I approach it through the lens of networked virality (Sampson 2012). The article draws on my ongoing ethnographic research about digital feminism against femicides in Greece and particularly, on conversations with FCK members. The main aim of the article is the critical reflection regarding the ways that the actants experience the desire for feminist belonging in a city of the periphery.

**Keywords:** digital feminism, virality, affect, Feminist Collective Kilotina, periphery

\* Διδακτορική ερευνήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας  
Ερευνήτρια για το ελληνικό τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τις Γυναικοκτονίες

\* Το παρόν άρθρο βασίζεται σε ανακοίνωσή μου στο σεμινάριο Υπ. Διδακτόρων/ισσών του Εργαστηρίου για τη Μελέτη του Πολιτισμού, των Συνόρων και του Κοινωνικού Φύλου του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και αποτελεί εμπλουτισμένη και διαμορφωμένη εκδοχή της αρχικής ανακοίνωσης, με ανατροφοδότηση μεταξύ άλλων και από εκείνο το σεμινάριο

## Μικρός τόπος, viral ιστορίες: σκιαγραφώντας το εθνογραφικό πεδίο

Το καλοκαίρι του 2019 στην Βέροια, στο ζαχαροπλαστείο Σερεμέτα, το «πάλαι ποτέ κλασικό» όπως μου αφηγείται η Άννα, συναντήθηκαν άτομα από τη Βέροια μετά από πρόσκληση της Καλλιόπης και δύο ακόμη γυναικών, μελών της οργάνωσης «Attack στην ανεργία και την επισφάλεια» με σκοπό την απόπειρα δημιουργίας μιας φεμινιστικής ομάδας στην πόλη. «[Ε]ίχαμε κάνει μια ανοιχτή εκδήλωση στο Facebook, ήταν Ιούλιος» μου λέει η Καλλιόπη, «θυμάμαι χαρακτηριστικά γιατί μου είχε πει μια φίλη από μια άλλη πόλη, ποιος νομίζεις μωρή ότι θα 'ρθει μες στο καρακαήλι να μιλήσει για φεμινισμό; Και είχε μαζευτεί πολύς κόσμος, τύπου 20 άτομα μπορεί και παραπάνω, είχαν έρθει κι από Νάουσα κάποια άτομα». Η ΦΟΚ είναι μία από τις πολλές φεμινιστικές ομάδες που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία πέντε χρόνια σε πολλές πόλεις και νησιά της Ελλάδας και μάλλον αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού που θα περιγράφαμε ως τέταρτο κύμα φεμινισμών. Όπως και άλλες τέτοιες ομάδες, έχει έντονη παρουσία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης<sup>1</sup>, ενώ ο λόγος που παράγουν και οι πρακτικές τους είναι σε μια συνεχή και επίμονη επαναδιαπραγμάτευση με διαθεματικούς λόγους, συνομιλώντας με διεθνή παραδείγματα φεμινισμών, όπως το κίνημα Ni Una Menos στην Αργεντινή, τις φεμινιστικές απεργίες στην Ισπανία, τα κινήματα υπέρ του δικαιώματος στην άμβλωση στην Πολωνία και την Αργεντινή μεταξύ άλλων. Η περίπτωση της Κιλοτίνας είναι επίσης, παράδειγμα της κινητικότητας και των διεργασιών υποκειμενοποίησης των τελευταίων δεκαπέντε χρόνων: κάποια από τα βασικά μέλη της είναι άτομα που ενηλικιώθηκαν και πολιτικοποιήθηκαν την δεκαετία της οικονομικής κρίσης, κυρίως κατά την διάρκεια των σπουδών τους, ενώ κάποια άλλα είναι αρκετά νεαρότερα άτομα που είτε τελείωσαν πρόσφατα το λύκειο, είτε είναι στις τελευταίες τάξεις του. Η πρώτη κατηγορία ατόμων επέστρεψαν στην Βέροια μετά από μακρά και καθ' όλα διαμορφωτικά χρονικά διαστήματα, κατά τη διάρκεια των οποίων βρέθηκαν έμμεσα ή άμεσα να συνδέονται με ευρύτερα πολιτικά κινήματα και διεκδικήσεις αναφορικά με την επισφάλεια και την φτωχοποίηση. Με αυτό τον τρόπο, η ΦΟΚ στην Βέροια αποτελεί μια περίπτωση μελέτης για το αποκεντρωμένο κέντρο και την κινητικότητα στα πολλαπλά τοπία παραγωγής της. Ως εκ τούτου, διερευνάται η εμπειρία του πολιτικού στο συνεχές ψηφιακού – φυσικού, αλλά και σε προέκταση αυτών, της φεμινιστικής πολιτικής υποκειμενικότητας.

Το παρόν κείμενο αφορά την εμπειρία της φεμινιστικής δραστηριοποίησης σε μια πόλη της ελληνικής περιφέρειας αντλώντας από συζητήσεις μου με μέλη της ΦΟΚ. Η έρευνά μου εκκινεί από το ερώτημα του πως η καταγγελία της έμφυλης θανατοπολιτικής συνιστά κομβικό σημείο ή στιγμή έντασης της επιθυμίας για πολιτικό ανήκειν. Στο σύγχρονο ελληνικό συγκείμενο το λιντσάρισμα και η δολοφονία του Ζάκ Κωστόπουλου και ο ομαδικός βιασμός, βασανισμός και η γυναικοκτονία της Ελένης Τοπαλούδη το φθινόπωρο του 2018 έφεραν στο προσκήνιο τα κουήρ και φεμινιστικά κινήματα, των οποίων οι διεκδικήσεις δεν αφορούν μόνο πολιτικά δικαιώματα σε σχέση με την αναπαράσταση, τη συμπερίληψη και την ισότητα, αλλά τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα στη ζωή και την ασφάλεια. Η εντατικοποίηση του φεμινιστικού λόγου γύρω από έμφυλα και σεξουαλικά μειονοτικά υποκείμενα, εκτεθειμένα στην έμφυλη επισφάλεια και τον θάνατο (βλ. τις δολοφονίες Τοπαλούδη και Κωστόπουλου ως κομβικά γεγονότα), σχετίζεται με την ανάδειξη ενός «συλλογικού κινηματικού Εμείς» (Μάζη 2023). Το τελευταίο συσπείρωσε πλήθη γύρω από την έννοια του πένθους, η συλλογική έκφραση του οποίου αποκρυσταλλώνεται στο σύνθημα «οργή και θλίψη», κυρίαρχες συν-αισθηματικές θέσεις, όπου οι προσωπικές βιογραφίες όσων ήταν μέρος των παραπάνω πληθών μπόρεσαν να διασταυρωθούν και να διεκδικήσουν (για) εκείνες τις ζωές που «έχουν σημασία». Η ιστορική στιγμή αυτών των διεκδικήσεων συμπίπτει με την εντατικοποιημένη χρήση του ίντερνετ τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια περίπου,

<sup>1</sup> Στο εξής ΜΚΔ

και κυρίως των ΜΚΔ, ως καταστατικού και ποιοτικού στοιχείου των πολιτικών κινητοποιήσεων. Η συμμετοχική και πλατιά χρήση των ΜΚΔ και των αλγοριθμικών τρόπων κοινωνικοποίησης και συσχετισμού (για παράδειγμα τα hashtags) αποτελούν πλέον εργαλεία του ευρέως πολιτικού ακτιβισμού, καθώς και της κινηματικής δράσης, με σκοπό την αντί-πληροφόρηση, την οργάνωση και την επικοινωνία.<sup>2</sup> Τα φεμινιστικά κινήματα της τελευταίας περίπου δεκαετίας είναι μέρος αυτής της ψηφιακής στροφής των κινημάτων. Η καταγγελία των έμφυλων πολιτικών που εκθέτουν ή καθιστούν υποκείμενα ευάλωτα στον θάνατο και τη βία,<sup>3</sup> αλλά και η «στροφή» στα ψηφιακά ΜΚΔ φαίνεται πλέον να αποτελούν αλληλεξαρτώμενες και σύγχρονες μεταξύ τους διαδικασίες μέσα στο ευρύτερο φάσμα αυτού που χαρακτηρίζεται ως τέταρτο κύμα φεμινισμού. Στην έρευνά μου τις αντιμετωπίζω ως γενεαλογικές συγκλίσεις κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών και δυναμικών, παρά ως αυτόνομες γραμμικές διαδικασίες των οποίων η συγχρονικότητα και η ένταση της παρουσίας τους στην κοινωνική ζωή περιρίζονται μόνο στην ανταλλαγή ποιοτικών χαρακτηριστικών και εργαλείων.

Κατά συνέπεια, το αρχικό μου ερώτημα για το πολιτικό ανήκειν προεκτείνεται ως εξής: πώς η ιική ένταση (virality) συμβάντων στα ΜΚΔ, και η συν-αισθηματική παραγωγή της, μας εγκαλεί να «επανα-φανταστούμε το πεδίο του πολιτικού» (Pellegrini & Puar 2009, σ. 38) στο ψηφιακό – αναλογικό συνεχές; Προκειμένου να μιλήσω για τη ΦΟΚ ως παράδειγμα αυτού που σε μια ιστορική περιοδολόγηση χαρακτηρίζεται ως τέταρτο κύμα φεμινισμών,<sup>4</sup> χρησιμοποιώ την έννοια της διαδικτυακής ικότητας (network virality), όπως την αναπτύσσει ο κοινωνιολόγος Tony D. Sampson στο βιβλίο του *Virality: Contagion Theory on the Age of Networks* (2012). Στις σπουδές ψηφιακών μέσων ο όρος ικότητα (virality) αποτελεί δάνειο από τις επιστήμες ζωής, και συγκεκριμένα της επιδημιολογίας και περιγράφεται γενικά ως η αθροιστική συσσώρευση αλληλεπίδρασης με μια εικόνα/φωτογραφία, ένα βίντεο, ένα κομμάτι γραπτού λόγου ή μιας πληροφορίας στο διαδίκτυο, κυρίως μέσα στα και μέσω των ΜΚΔ. Με άλλα λόγια πρόκειται για την κυκλοφορία μέσω της πρόσθεσης σε ένα αρχικό παραχθέν και η επανάληψη -ή η δυνατότητα επαναληψιμότητάς του- στα ψηφιακά, και όχι μόνο περιβάλλοντα, συνήθως σε μικρό χρονικό διάστημα. Μέσα από την ικότητα ως ερμηνευτικό εργαλείο προσεγγίζω την επιθυμία για φεμινιστικό πολιτικό ανήκειν και κατά συνέπεια για τη δημιουργία φεμινιστικής συλλογικότητας.

<sup>2</sup> Επιλεκτικά δύο παραδείγματα: η Αραβική Άνοιξη και το κίνημα Occupy Wall Street το 2011

<sup>3</sup> Μέσα στην έννοια αυτή κατανοώ, μεταξύ άλλων, τις πολιτικές που αφορούν αναπαραγωγική δικαιοσύνη, όπως η απαγόρευση ή περιορισμένη πρόσβαση στο δικαίωμα στην άμβλωση, περιορισμένη υγειονομική κάλυψη και περίθαλψη προσαρμοσμένη στα τρανς άτομα, καθώς και τις γυναικοκτονίες, αλλά και ευρύτερα τα εγκλήματα με σεξιστικό κίνητρο στο φάσμα της έμφυλης βίας.

<sup>4</sup> Στο βαθμό που κατανοούμε τη μεταφορική χρήση του κύματος ως τρόπου ιστορικής περιοδολόγησης των φεμινιστικών κινημάτων και αναγνωρίζοντας τις δυτικοκεντρικές του αναφορές, τέταρτο κύμα φεμινισμών συνιστούν τα σύγχρονα φεμινιστικά κινήματα που δίνουν έμφαση στην κουλτούρα του βιασμού, της διαθεματικότητας και του καθημερινού σεξισμού και ως εκ τούτου, του καταγγελτικού φεμινισμού (call-out feminism), ενώ είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη χρήση του διαδικτύου, των ΜΚΔ και την Web 2.0 συνθήκη (των δικτυωμένων προφίλ και διαφορετικών ΜΚΔ), καθώς και με τη χρήση αλγοριθμικών τρόπων κοινωνικοποίησης και δικτύωσης, όπως για παράδειγμα τα hashtags. Ενδεικτικά, στην Ελλάδα δύο χαρακτηριστικά πρώτα παραδείγματα τέταρτου κύματος φεμινισμών (μεταξύ άλλων) αποτελούν η πρωτοβουλία-blog Καμένα Σουπιέν (<https://kamenasoutien.com>) και ο Χάρτης Καταγραφής Σεξιστικής/ Έμφυλης Βίας (<https://sexharassmap.espivblogs.net/>). (Σημείωση: Η κατηγοριοποίηση των δύο σελίδων ως τεταρτοκυματικές βασίζεται στην προσωπική μου παρατήρηση τόσο ως ερευνήτρια όσο και ως χρήστρια. Δεν έχω υπόψη μου αν αυτές οι πρωτοβουλίες αυτοπροσδιορίζονται τέτοιες.) Στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται περιγραφές όπως: hashtag φεμινισμός και ψηφιακός φεμινισμός για να γίνει αναφορά σε εκφορές του τέταρτου κύματος.

## «Κομμάτι αυτού του μεγάλου πράγματος που ξεκινάει»: φεμινιστικό ανήκειν και ικότητα

Η Καλλιόπη ήταν φοιτήτρια στα Γιάννενα κι επέστρεψε στην Βέροια το 2017, όπου πλέον εργάζεται. Σε μια συζήτηση μας πολύ νωρίς τη ρώτησα γιατί θέλησε να ασχοληθεί με τη δημιουργία μιας φεμινιστικής ομάδας και δεν κινήθηκε προς τη δημιουργία μιας ομάδας που δεν θα είχε το φεμινιστικό πρόσημο κυρίαρχο, καθώς στα ευρύτερα κινήματα της αριστεράς και του αναρχικού χώρου το φεμινιστικό και το κουήρ δεν γίνονται αντιληπτά ως πολιτικές αφητηρίες, αλλά ως επιπλέον θέματα που θα συμπληρώσουν ένα (ετεροκανονικό) σώμα γνώσης για το κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι (Ντελάκος 2020, Marinouidi 2018). Ταυτόχρονα, έχουν χαρακτηριστεί συχνά από τους ευρύτερους χώρους της αριστεράς και της αναρχίας ως διασπαστικοί λόγοι, ενώ δεν υπάρχει συσπείρωση γύρω τους. «Το ένα ήταν ότι αισθανόμουν ένα προσωπικό πολιτικό κενό» μου λέει η Καλλιόπη,

«[...] αλλά κυρίως ήταν η περίοδος του 'Χωρίς Συναίνεση είναι Βιασμός' και το ότι ήταν μια περίοδος που το τέταρτο κύμα στην Ελλάδα άρχιζε δειλά-δειλά να εμφανίζεται, οπότε νομίζω ότι καταλάβαινα την ανάγκη του να υπάρχει σε δεύτερο βαθμό μια δικτύωση, αλλά για να υπάρχει μια δικτύωση και για να αποκτήσει αυτόν τον πανελλαδικό χαρακτήρα θα έπρεπε σιγά-σιγά σε κάθε πόλη να κάνουμε μικρά βηματάκια και ό,τι μπορούμε. Οπότε, κάπως νομίζω έτσι το είδα, ότι υπάρχει ανάγκη να γίνουμε κι εμείς κομμάτι αυτού του μεγάλου πράγματος που ξεκινάει και είπα να κάνω μια προσπάθεια. Δεν ήξερα σίγουρα ότι θα υπάρχει ανταπόκριση. [...] Το οποίο όμως κάπως απέδωσε. Φαντάζομαι υπήρχε ανάγκη κι από άλλο κόσμο βλέποντας αυτό που έρχεται, ή τέλος πάντων υπήρχε η ανάγκη του πάμε κάτι να κάνουμε, ακόμη κι αν ήταν ψιλοαπολίτικο ή μπορεί να ήταν τελείως επιφανειακό στην αρχή. [...]

Τι είναι όμως αυτό που μεταδίδεται σε ένα δίκτυο και ενεργοποιεί την επιθυμία διατυπωμένη ως ανάγκη για πολιτική άρθρωση -την επιθυμία να είσαι, όπως λέει η Καλλιόπη «κομμάτι από αυτό το μεγάλο που έρχεται»; Πως συντάσσεται το αίσθημα της επιθυμίας ενός ανήκειν σε μια φεμινιστική πολιτική κοινότητα;

Το 2019 η χιλιανή φεμινιστική, καλλιτεχνική συλλογικότητα Las Tesis είχε απευθύνει ένα παγκόσμιο κάλεσμα καταγγελίας της έμφυλης βίας. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους φεμινιστικές και κουήρ συλλογικότητες και ατομικότητες συγκεντρώνονταν σε δημόσιους χώρους σε διάφορες χώρες, κυρίως μπροστά από αστυνομικά ή δικαστικά μέγαλα και εκκλησίες, και απαντούσαν στο κάλεσμα εκτελώντας τη χορογραφία και το τραγούδι «Un Violador En Tu Camino»<sup>5</sup> μια χειρονομία διεθνικού οριζώντιου φεμινισμού από τα κάτω που απαντήθηκε από τα φεμινιστικά κινήματα διαφόρων χωρών, κυρίως σε Ευρώπη και Νότια και Βόρεια Αμερική<sup>6</sup>. Στην Ελλάδα η χορογραφία έλαβε χώρα σε αρκετές πόλεις, όπως το Ηράκλειο και ο Βόλος, εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης που ήταν οι μεγαλύτερες. Η περίπτωση της εκτέλεσης της χορογραφίας που πρότεινε η Las Tesis απετέλεσε εκείνη την περίοδο ένα *ικό συμβάν* (*viral event*) σε διάφορα ψηφιακά δίκτυα, ένα γεγονός δηλαδή με το οποίο υπήρξε εντατική και έντονη αλληλεπίδραση κυρίως μέσω της αναπαραγωγής του από χρήστριες στα ΜΚΔ, και κατ' επέκταση λόγω της κυκλοφορίας του και σε άλλους τόπους του διαδικτύου (για παράδειγμα δημοσιογραφικές σελίδες ενημέρωσης). Η χορογραφία της Las Tesis,

<sup>5</sup> Ένας βιαστής στον δρόμο σου.

<sup>6</sup> Αξίζει να αναφερθεί εδώ ανάλυση της Χριστίνας Γραμματικοπούλου για την περφομανς Un Violador En Tu Camino ως ακτιβιστικής επιτέλεσης και αισθητικής διάρρηξης του δημόσιου χώρου στο κείμενό της «Επιτελεστικός Ακτιβισμός και Αισθητική της Φεμινιστικής Αντίστασης» στο συλλογικό τόμο *Φεμινιστικές Θεωρίες, Αισθητικές Πρακτικές και Παγκοσμιοποιημένες Τεχνολογίες* (2021) της ομάδας του Κέντρου Νέων Μέσων και Φεμινιστικών Πρακτικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ωστόσο, ήταν ένα υικό συμβάν που διαδραματιζόταν στον ψηφιακό και φυσικό/αναλογικό χώρο ως ένα συνεχές, ένα τόπο δηλαδή συγκροτούμενο από τη *δικτυωμένη συνδεσιμότητα* (*networked connectivity*) των χρηστών και τη *δυνατότητα δυναμικοποίησης του συμβάντος* (της χορογραφίας) μέσω της πρόσθεσης και της επανάληψης -εκεί όπου «πραγματώνονται τα σύγχρονα συν-αισθηματικά πλήθη» (Papaïlias 2016, σ. 3). Ο τόπος αυτός ως συνεχές δύο χώρων (ψηφιακού-φυσικού) -οι οποίοι γίνονται συνήθως αντιληπτοί ως διακριτοί, κυρίως εξαιτίας του εντοπισμού της εμπρόθετης δράσης των υποκειμένων στην απόφασή τους να είναι online ή offline κατά βούληση, αποτελεί πεδίο πολιτικής ενέργειας, συσχετισμού και υποκειμενοποίησης. Ο Sampson (2012, σ. 3) επιχειρώντας «μια οντολογική διερεύνηση του τι συνιστά μια υική σχεσιακότητα» θέτει μεταξύ άλλων τη θεμελιώδη ερώτηση της υπόθεσης εργασίας του: «Τι είναι αυτό που πραγματικά μεταδίδεται σε ένα δίκτυο;». Κινούμενος μακριά από μεταφορές και αναλογίες που χρησιμοποιούνται για να γίνει κατανοητή, ο Sampson ορίζει την υικότητα (*virality*) ως «τοποθετημένη σε έναν επιδημιολογικό χώρο, στον οποίο ένας κόσμος από πράγματα αναμειγνύεται με συναισθήματα, αισθήσεις, συν-αισθήματα/θυμικά (*affects*), διαθέσεις» (ό.π., σ. 4). Παράλληλα, οι παραπάνω ποιότητες ως «αυτά» που ήδη υπάρχουν και μεταφέρονται αποκτούν συγκεκριμένο ιστορικό και πολιτισμικό νόημα, καθώς «ο επιθετικός προσδιορισμός 'υικός' αποδίδει τη χρονικότητα, τη χωρικότητα, την υλικότητα και τον μιμιτισμό» (Papaïlias 2016, σ. 2).

Το υικό συμβάν της χορογραφίας *Las Tesis* εξυπηρετεί ως αφηγηματικό παράδειγμα για να μιλήσουμε για την ατμόσφαιρα, που μέσα από την επιτέλεση μιας χορογραφίας κι ενός τραγουδιού, έδωσε την αίσθηση μιας συλλογικής απάντησης στην πατριαρχία -ενός ανήκειν στον φεμινισμό της εποχής συμμετέχοντας κι επιτελώντας στη χορογραφία. Λειτουργήσε ως τόπος συνάντησης ή σημείο σύγκλισης των διαφοροποιημένων εκφράσεων της πατριαρχίας όχι ως ενός οικουμενικού αδιαφοροποίητου συστήματος καταπίεσης, αλλά ως ένα που διασταυρώνεται με άλλα καταπιεστικά συστήματα και κατηγοριοποιήσεις (φυλή, τάξη, ικανοτισμός) και εκφράζεται μέσα από εκάστοτε θεσμούς (Εκκλησία, νόμος, οικογένεια και άλλοι). Η κυκλοφορία βίντεο και φωτογραφιών από αυτές τις περφόρμανς στα ΜΚΔ παρήγαγε αφηγήσεις και ρεπερτόρια εικόνων για ένα φεμινιστικό ανήκειν, ως έναν τέτοιο τόπο συνάντησης εκείνη την περίοδο, οι οποίες ενισχύθηκαν από την πολλαπλασιαστική δυναμική των ψηφιακών δικτυώσεων όπου βρέθηκαν. Η επανάληψη αυτών των αφηγήσεων σε κάθε διαφορετική περφόρμανς δεν αποτέλεσε απλώς μια μίμηση προσαρμοσμένη γλωσσικά στη κάθε χώρα που επιτελέστηκε, αλλά ήταν κάθε φορά μια επανάληψη «σε σχέση με κάτι μοναδικό και ενικό που δεν έχει όμοιο ή ισότιμο του. Και ίσως αυτή η επανάληψη στο επίπεδο της εξωτερικής συμπεριφοράς απηχεί με τη σειρά της έναν παλμό πιο κρυφό που της δίνει πνοή, μια επανάληψη εσωτερική και πιο βαθιά μέσα στο ενικό» (Ντελέζ 2019, σ. 45). Στα κοινωνικά δίκτυα (ψηφιακά και φυσικά) όπου βρέθηκαν αυτές οι αφηγήσεις και τα ρεπερτόρια εικόνων, «αυτό που εξαπλώνεται/μεταδίδεται λέγεται ότι συμβαίνει σε έναν αναπαραστασιακό χώρο στον οποίο ατομικότητες που γίνονται μέρος ενός πλήθους το οποίο τείνει να σκέφτεται με τις ίδιες νοητικές εικόνες (πραγματικές ή φαντασιακές)» (Sampson 2012, σ. 61). Η δημοσιοποίηση και κυκλοφορία οπτικού υλικού από τις περφόρμανς παρήγαγε, επίσης, και μια συνεκτική τοπογραφική συνθήκη ως οντολογική προϋπόθεση ύπαρξης των ρεπερτορίων που ανέφερα παραπάνω, κοινωνικού συσχετισμού και κατά συνέπεια κυκλοφορίας πληροφοριών και συν-αισθημάτων/θυμικών: «έφτιαξε» το συνεχές ψηφιακού-φυσικού ως χώρο πολιτικής δράσης.

Την επιθυμία για ανήκειν, καθώς και την ανάγκη για σύνδεση και δικτύωση με άλλες φεμινιστικές ομάδες και άτομα, μου την είχε εκφράσει η Άννα, μια από τα βασικά μέλη της Κιλοτίνας, πολύ νωρίς κατά την διάρκεια της πρώτης μας συνέντευξης:

«[...] Νομίζω ότι κυρίως για ψυχολογικούς λόγους το να νιώθεις ότι υπάρχει ένα *tribe* και μια αλληλεγγύη, δεδομένου ότι δεν το βρίσκουμε αυτό το

κομμάτι στην Βέροια, θεωρώ ότι θα ήταν καλό να υπάρξει κάποια εμφάνισή μας κάπου αλλού που θα υπάρχουν και πολλές ομοιδεάτισσες και άτομα τα οποία αγωνιζόμαστε για τον ίδιο σκοπό».

Μου περιέγραφε το πως (παρ)ακολουθεί μια γυναικεία αρτιβιστική κολεκτίβα (artist collective), στην Αθήνα, η οποία συχνά συμμετέχει σε φεμινιστικές διαμαρτυρίες και παρεμβάσεις με τη συνοδεία μουσικής και τραγουδιών, τα οποία είναι διασκευασμένες εκδοχές δημοφιλών παλιών τραγουδιών (παραδοσιακών ή ρεμπέτικων) με φεμινιστικό στίχο και πολιτικό μήνυμα. Συχνά, βίντεο από τις παρεμβάσεις της κολεκτίβας κυκλοφορούν στις φεμινιστικές ψηφιακές φούσκες. Όπως μου λέει η Άννα:

«[...] Εμένα αυτός ο τρόπος που μέσα έχει και εκτόνωση, καλλιτεχνική δημιουργία και γλέντι και ξέρεις και αυτό το επαναστατικό μέσα, είναι ένας τρόπος έκφρασης που μου πάει πολύ. Δηλαδή, το ζηλεύω με την καλή την έννοια, τις χαίρομαι που το κάνουν με αυτό τον τρόπο. [...] Ξέρεις τι; Η δημιουργικότητα και το κομμάτι του...διαφορετικά θα σε δει ένας άνθρωπος, μπορεί οι απόψεις του σε μεγάλο βαθμό να ταιριάζουνε. Είναι άλλο πιστεύω το να δει απλά περπατάμε κι έχουμε ένα πανό και είναι άλλο να δει ότι υπάρχει ένα κλίμα πιο παρεϊστικό, που υπάρχει μια μουσική, ότι ξέρεις εκείνη τη στιγμή ενώνεσαι και επικοινωνείς με έναν διαφορετικό τρόπο».

### **«Η μοναξιά μιας μικρής πόλης επαρχιακής»: Γίνεσθαι πολιτικά μειονοτική**

Ο σχηματισμός συλλογικότητας, δηλαδή ενός συγκεκριμένου οριζόντιου πολιτικού συναθροίζεσθαι από τα κάτω, σε αντίθεση με άλλες μορφές πολιτικών οργανώσεων με περισσότερο θεσμικά χαρακτηριστικά, όπως είναι ένας σύλλογος ή ένα σωματείο, ήταν μια αρχική θέση ήδη στη πρώτη ανοιχτή συνάντηση που καθόρισε την εξέλιξη της ΦΟΚ. Η Καλλιόπη μου περιέγραφε πως όσο μετέφραζε το τι σημαίνει μια «από τα κάτω» συλλογικότητα ως μέρος ενός ευρύτερου κινήματος, τόσο αποχωρούσαν άτομα:

«Το ήξερα ότι δεν θα ήταν αυτονόητο με τον κόσμο που ήρθε, ε, στη Βέροια είμαστε οκ, οπότε κάπως αυτό άρχισε να σπάει κι όσο πιο φεμινιστικός με τη σημερινή έννοια γίνεται ο λόγος σου, τόσο περισσότερο [...] έσπαγε αυτό το πράγμα και κάπως καταλήξαμε πολύ λιγότερα άτομα, τα οποία ανανεώνονταν πολλές φορές, μη φανταστείς με πολύ μεγάλη κινητικότητα, στη Βέροια είμαστε».

Η απόφασή της να επιμένει στα ποιοτικά χαρακτηριστικά μιας συλλογικότητας από τα κάτω, η οποία θα διεμβολίζει την καθημερινότητα της Βέροιας με πολιτικές δράσεις που θα δίνουν έμφαση στο φύλο ως θεμελιώδη παράμετρο του πολιτικού, συνηχεί τόσο με την προσωπική πολιτική βιογραφία της ως υποκειμένου της γενιάς, η οποία πολιτικοποιήθηκε και εντάχθηκε σε κινήματα τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, όσο και με την επιθυμία για ανήκειν σε μια φεμινιστική ομάδα, όπως προσεγγίστηκε παραπάνω. Η Καλλιόπη είχε τονίσει αυτή την προσπάθεια να μεταμορφωθεί η πρωτοβουλία σε μια συλλογικότητα ως μια διαδικασία που όπως λέει η ίδια:

«[...] θέλει εξαρχής βάση και συζήτηση και πάλι αυτό έχει αντιστάσεις. Έχει αντιστάσεις με την έννοια του ότι 'πω πω, μωρέ τι θα κάνουμε στη Βέροια θα κατεβούμε πέντε άνθρωποι στο δρόμο;' Για μένα είναι σημαντικό το να κατεβούμε και πέντε άνθρωποι στο δρόμο. Όσοι κι αν είμαστε είναι σημαντικό να ακουστούνε αυτά που πρέπει να ακουστούνε».

Την αποχώρηση ατόμων ήδη από τα πρώτα βήματα της ομάδας, την είχε σχολιάσει και η Άννα όταν μου αφηγήθηκε την ιστορία δημιουργίας της ΦΟΚ:

«Τελικά, από τα άτομα που ήταν στις πρώτες συναντήσεις, σκέψου ότι ο πυ-

ρήνας που ξεκίνησε που αρχικά ήταν αυτές οι τρεις, η μία μετά την τρίτη συνέλευση δεν ήρθε καν! Νομίζω ότι κάπως ξεκίνησε από πολύ νωρίς όλο αυτό το κομμάτι με τον επιθετικό χαρακτήρα, σε πολύ κόσμο φάνηκε επιθετικό και το όνομα, το οποίο βέβαια ήταν αποτέλεσμα ψηφοφορίας κανονικά».

Η ερμηνεία της Άννας για τον «επιθετικό χαρακτήρα» της ΦΟΚ είναι ενδεχομένως ένας συντομογραφικός τρόπος τόσο για να διατυπωθεί η ανασφάλεια της μη ανωνυμίας σε μια μικρή πόλη, όσο και για να επιβεβαιωθεί ο κινηματικός φεμινισμός ως ετερότητα μέσα στο πεδίο του τι αναγνωρίζεται τελικά ως πολιτικό.

Προσπαθώντας να κατανοήσω την εμπειρία του να δραστηριοποιείται κάποιο πολιτικά μέσα από μια φεμινιστική συλλογικότητα σε μια πόλη της περιφέρειας και για να σταματήσω να υποθέτω τι σημαίνει μια τέτοια πολιτικοποίηση μόνο μέσα από τη δική μου προσωπική εμπειρία του να ζεις και να κοινωνικοποιείσαι/πολιτικοποιείσαι σε επαρχιακά περιβάλλοντα, επέμεινα εξαρχής σε ερωτήσεις που αφορούσαν την καθημερινότητα αυτού του ζητήματος. Στην πρώτη προσωπική μας συζήτηση με την Άννα της είχα περιγράψει την εικόνα που είχα για την Κιλοτίνα και την απορία μου σχετικά με το πως βιώνει κάποια τους περιορισμούς και τις δυσκολίες μιας δραστηριοποίησης που δεν είναι εξαίρεση, αλλά καταστατικό κομμάτι της καθημερινότητάς τους, και τελικά, μια ταυτότητα που κολλάει πάνω τους:

«Δηλαδή, κάπως το κόστος του είμαι στην πόλη είναι πολύ μεγάλο όπως το αντιλαμβάνομαι. Είχαμε άτομα τα οποία είτε δούλευαν σε δικές τους δουλειές, είτε δούλευαν στο δημόσιο, είτε ήταν παιδιά τα οποία ήταν ακόμη στο σχολείο, δηλαδή άτομα τα οποία η επαγγελματική τους ζωή δεν επηρεάζονταν ιδιαίτερα από το γεγονός ότι ήταν Κιλοτινάκια».

Αυτό μου είχε αναφέρει η Άννα αρκετά emphaticά για να μου δώσει να καταλάβω ότι μια βασική παράμετρος της απόφασης ενός ατόμου να αποχωρήσει ή να παραμείνει στη ΦΟΚ αποτελεί το είδος ή χώρος απασχόλησης ή ακόμη και η ηλικία.

Η διαδικτυακή δραστηριότητα της ΦΟΚ στο Facebook δεν αντανakλά απαραίτητως την καθημερινή εμπειρία του να είσαι Κιλοτινάκι. Εξαρχής είχα εκφράσει στα συνομιλητά μου την εικόνα που είχα σχηματίσει για τη ΦΟΚ, κρίνοντας από το μέγεθος των ακολούθων στο Facebook, την ετοιμότητα των αντανakλαστικών στην επικαιρότητα και το διαθεματικό περιεχόμενο των δημοσιεύσεων και του υλικού από τις δράσεις τους στην πόλη (παρεμβάσεις, εργαστήρια, προβολές ταινιών) ότι πιθανόν πρόκειται για μια συλλογικότητα, μέσα από τις πολιτικές διεργασίες της οποίας ίσως έχει δημιουργηθεί μια κοινότητα. Η Άννα μου διέψευσε την εντύπωση:

«Ήταν πολύ απογοητευτικό να βλέπεις ότι από πάθος λίγων ανθρώπων κι από τύχη έγινε ότι έγινε. Δηλαδή, υπήρχαν λίγοι άνθρωποι με πάθος, υπήρχαν κάποιες καλές και πιασάρικες ιδέες, οπότε έτσι ήρθε και η τύχη, κοινοποιήθηκαν πολύ κάποια πανό ξέρεις και τα σχετικά, υπάρχει ο λόγος της Καλλιόπης ο οποίος είναι πολιτικά ορθός και συμπεριληπτικός και δομημένος, οπότε ως σελίδα πήγαινε καλά, αλλά τρως την απογοήτευση ότι σε τοπικό επίπεδο ξαφνικά δεν έχουμε μόνο να αντιμετωπίσουμε όλα τα υπόλοιπα άτομα που μας δείχνουν με το δάχτυλο, έχουμε και μεταξύ μας θέματα [...]».

Λέγοντας αυτό, δε φάνηκε να ακυρώνει τη σημασία της ΦΟΚ ως πολιτική ύπαρξη, αλλά περισσότερο εκφράστηκε ως ένα παράπονο σχετικά με τη μοναχικότητα μιας πολιτικής επιλογής να συμμετέχει κάποια σε μια φεμινιστική συλλογικότητα σε έναν μικρής κλίμακας τόπο, και κυρίως με την επιθυμία για ένα ανήκειν σε κάτι που υπόσχεται εξ ορισμού να είναι ασφαλής χώρος.

Όταν περιέγραφα στην Καλλιόπη την εντύπωση που είχα πριν γνωρίσω την ομάδα

από κοντά ότι μάλλον στη Βέροια πρόκειται να ξεκινήσει το «φεμινιστικό αντάρτικο», κάτι που την είχε κάνει να γελάσει, μου είπε:

«Εντάξει εντελώς άλλο το διαδικτυακό,...]. Εδώ στη Βέροια ήταν πάρα πολλές οι φορές που αισθανόμασταν τελειώς μόνα μας [...] Αλλά είναι αυτή η μοναξιά μιας μικρής πόλης επαρχιακής, που λες άντε πάμε άλλη μια φορά να μοιράσουμε το ρημαδοκείμενο, πέντε άτομα θα είμαστε πάλι. Αυτό θέλω να πω, ότι σε ρίχνει ψυχολογικά πολλές φορές. Το διαδικτυακό είναι άλλο. Θέλει κόπο, θέλει δουλειά θέλει δημιουργικότητα και ιδέες, αλλά είναι κάπως πιο εύκολο γιατί εκεί έξω υπάρχει κόσμος που θέλει να σε ακούσει όντως. Δηλαδή για να φτάσει να σε ακολουθεί κ.λπ. θέλει να σε ακούσει. Εδώ απευθύνεσαι σε ένα κοινό που δεν θέλει να σε ακούσει. Δηλαδή πας απλά στο δημαρχείο τα λες και δε θέλει να σε ακούσει».

Το διαδικτυακό για την Καλλιόπη φαίνεται να εξισορροπεί το βάρος της μη ανταπόκρισης στο φυσικό. Κατά πόσο όμως αυτά τα δύο πεδία δεν συν-υπάρχουν, συνθέτοντας και επιτελώντας την πραγματικότητα; Το διαδικτυακό την ίδια στιγμή, αναφορικά και με τη θέση μου τόσο ως ερευνήτρια, όσο και ως χρήστρια των ΜΚΔ, δεν λειτουργεί απαραίτητα ως διασπρεβλωτικός φακός της εντύπωσής μου για το τι μπορεί να είναι η ΦΟΚ πριν τις συζητήσεις μου με τα άτομα που την συγκροτούν. Αντανακλά ενδεχομένως το φαντασιακό που ενεργοποιείται μέσα και από την δική μου επιθυμία για ένα φεμινιστικό ανήκειν.

Σε μια συζήτησή μας ο Αλέξανδρος, μέλος της ΦΟΚ, είχε σχολιάσει την κρισιμότητα της ύπαρξης και της παρουσίας της ομάδας στην Βέροια:

«Θεωρώ ότι είναι απαραίτητο κάπως, γιατί αν ήταν μόνο η ιντερνετική δράση, ναι πιθανότερο να μπορούσαν να γίνουν περισσότερα πράγματα και να είναι μόνο ιντερνετικά. Αλλά αν δεν υπάρχει και μια παρουσία στην πόλη, σε φυσικό επίπεδο, να ξέρει κάποιος ότι ξέρεις τι; Αυτά τα άτομα εκεί είναι allies, είναι ένα safe space δηλαδή, θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό σε μια πόλη όπως η Βέροια, βαθιά συντηρητική, βαθιά προβληματική, όπως οι περισσότερες επαρχιακές πόλεις».

Η εμπειρία του να συμμετέχεις σε μια φεμινιστική συλλογικότητα στην επαρχία, συγκεκριμένα το να είσαι όπως αυτοχαρακτηρίζονται τα μέλη ένα Κιλοτινάκι, ή το να είσαι μια από τις Κιλοτίνες όπως μου λένε ότι τις χαρακτηρίζει η τοπική κοινωνία, είναι κάτι που ακουμπάμε συχνά στις συζητήσεις μας με τα μέλη της ΦΟΚ. Η Άννα μου περιγράφει την αδυνατότητα ανώνυμης δράσης στην πόλη της Βέροιας και τη δυσκολία του μικρού αριθμού συμμετεχόντων στην ομάδα ως μία συνθήκη που αρκετά συχνά υπήρξε εξαντλητική για τα μέλη. «Αν ήμασταν στην Αθήνα», λέει η Άννα,

«κι έλεγες 'σήμερα, έχει πορεία παιδιά' και όποιο θέλει. Νιώθεις και τον παλμό διαφορετικά, γιατί δεν θα βγω εγώ και θα ψάχνουμε και θα είμαστε άλλοι τρεις άνθρωποι στο δημαρχείο και θα καθόμαστε και θα τα βάζουμε με όποιον θείο κι όποια θεία περάσει και δεν του αρέσει αυτό που διαβάζει στο πανό. Σε κρατάει διαφορετικά ζωντανό, γεμάτο άνθρωπο και ενεργό, σε κρατάει σε άλλη ενέργεια. [...] εδώ αυτό είναι μόνιμο[...], ναι στην ουσία στα μάτια των ανθρώπων εδώ δεν ήταν ομάδα. Ήταν η Καλλιόπη, η Άννα και η [τάδε] ξέρω γω, ή η Καλλιόπη, η Άννα και ο Αλέξανδρος».

Παρόμοια, η Καλλιόπη μου μιλούσε για την εμπλοκή της Κιλοτινας σε μια τοπική υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας και δικαστηρίου επιμέλειας παιδιών, για να μου εξηγήσει το πως είναι αναπόφευκτη η μη ανώνυμη δράση, αλλά και πως μπορεί να καταλήξει στοχοποιητική για τις ίδιες:

«Είναι δύσκολο σ' αυτές τις πόλεις μωρέ... Όλα τους ξέρουν όλους...και κάπως αυτή η ταμπέλα κάπως ξέρεις 'κολλάει' κατευθείαν παντού, στις δια-



προσωπικές σχέσεις, στη δουλειά...που θα περάσεις και σε ξέρουνε...Έχει τα καλά του, έχει τα κακά του. Ενδεχομένως, μπορεί να έχει κι έναν βαθμό επικινδυνότητας πολλές φορές. [...] Αυτό, το ότι ξέρεις πίσω από τα πανό ξέρουνε ποιος κόσμος είναι».

Από την άλλη ο Αλέξανδρος σχολιάζει την παρουσία της ΦΟΚ και των δράσεων της, είτε ως τρόπου καλλιέργειας συνείδησης (consciousness raising) είτε ως ασφαλούς χώρου, λέγοντας:

«[...] θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό το ότι υπάρχει η Κιλοτίνα στη Βέροια. Να μπορεί ένα άτομο στην εφηβεία λίγο πριν φύγει από τη Βέροια να έρθει σε μια δράση της Κιλοτίνας, να δει, να μοιραστεί κάτι, θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό. Σε μια προβολή σε ό,τιδήποτε!».

Η διαρρηκτική παρουσία της ΦΟΚ στο επίπεδο του καθημερινού διαστέλλει την έννοια του πολιτικού βλέποντάς το μέσα από την εμπλοκή του με το κοινωνικό. Αυτό αναδεικνύεται τόσο μέσα από τις παρεμβάσεις της ΦΟΚ στο δημόσιο χώρο της Βέροιας και τον στιγματισμό των μελών ως «Κιλοτίνες», όσο και μέσα από την επιθυμία να αποτελεί η ομάδα χώρο ασφαλούς πολιτικής έκφρασης και κοινωνικοποίησης, κάτι που τελικά την καθιστά κοινότητα, ή όπως το είχε θέσει και η Άννα ένα «tribe», συγκροτώντας ένα φεμινιστικό ανήκειν ως μια μειονοτική πολιτική θεσιακότητα σε μια πόλη της ελληνικής περιφέρειας.

Επιστρέφω εδώ στην έννοια της δικτυακής ικότητας όπως την ανέδειξα παραπάνω και, διαβάζοντάς την μαζί με αυτό που περιγράφει η Πηνελόπη Παπαηλία ως «μεσοποιημένη μαρτυρία» (mediated witnessing) (Papailias 2016) θα σχολιάσω το πως εντοπίζεται το συνεχές φυσικού-ψηφιακού ως καταστατική συνθήκη σε αυτή τη συγκρότηση. Η ΦΟΚ από πολύ νωρίς διοργάνωνε ανοιχτά εργαστήρια και προβολές ταινιών, καθώς και συγκεντρώσεις στο δημαρχείο ή κάποιο κεντρικό σημείο της πόλης με αφορμή κάποια παγκόσμια ημέρα (8η Μάρτη ή 25η Νοέμβρη) ή κάποιο άλλο συμβάν, ενημερώνοντας για όλες τις δράσεις στα ΜΚΔ. Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις/συγκεντρώσεις ήταν εκείνη της 31ης Μαρτίου 2022, Παγκόσμια Ημέρα Τρανς και Διεμφυλικής Ορατότητας. Η αφίσα-κάλεσμα, με τα χρώματα της σημαίας του τρανς κινήματος (γαλάζιο-ροζ-λευκό), για συγκέντρωση που ανέβηκε στη σελίδα της ΦΟΚ σε Facebook και Instagram συνοδευόταν από το εξής κείμενο στη δημοσίευση:

«Γνωρίσαμε που λέτε μερικά υπέροχα εφηβάρια στις 8 Μάρτη και το τελευταίο διάστημα έχουν αποτελέσει έμπνευση για εμάς για διάφορα πράγματα. Σήμερα, ημέρα τρανς-non binary ορατότητας, η παρέα αυτή αποφάσισε να οργανώσει συγκέντρωση στην Βέροια και στην ουσία, τα παιδιά μας πήραν απ' το χέρι, μας είπαν πως το σκέφτονται, ετοίμασαν όμορφα πραγματάκια και σήμερα θα βρεθούμε παρέα στην πλατεία του δημαρχείου να γιορτάσουμε, να φωνάξουμε, να απαιτήσουμε δικαιοσύνη και ισότητα για τα τρανς άτομα, μια ζωή που το καθένα θα μπορεί να είναι όπως νιώθει. 🏳️‍🌈 ΠΕΡΗΦΑΝΑ ΤΡΑΝΣ ΚΑΜΙΑ ΑΝΟΧΗ ΣΤΗΝ ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑ» 🏳️‍🌈

Την ίδια ημέρα ακολούθησε στο Facebook δεύτερη δημοσίευση με φωτογραφίες από την παρέμβαση, παρουσιάζοντας τη δράση και τις πικέτες που είχαν ζωγραφίσει και αναρτήσει στην πλατεία. Μια τέτοια παρέμβαση αποτέλεσε ένα στιγμιότυπο διάρρηξης του δημόσιου χώρου της πλατείας δημαρχείου της Βέροιας, επιβεβαιώνοντας τη δημόσια σφαίρα ως ανοιχτό ερώτημα. Η ανάγνωση των δύο αναρτήσεων στα ΜΚΔ ως η μεταφορά του συμβάντος από το φυσικό στο ψηφιακό, η μία ως κάλεσμα και η δεύτερη ως απόδειξη ότι το συμβάν της παρέμβασης όντως έλαβε χώρα, είναι μια

<sup>7</sup> Το κείμενο αλιεύθηκε από Φεμινιστική Ομάδα Κιλοτίνα, Facebook: [https://www.facebook.com/omadakilotina/photos/pb.100063172992242.-2207520000/823646655695811/?type=3&locale=el\\_GR](https://www.facebook.com/omadakilotina/photos/pb.100063172992242.-2207520000/823646655695811/?type=3&locale=el_GR)

εκλογικευμένη σύλληψη της χρήσης τόσο των ΜΚΔ και του «τι κάνουν» τα ΜΚΔ, καθώς και μια απλουστευμένη ερμηνεία της εμπρόθετης δράσης των χρηστριών -μια αναγωγή των ΜΚΔ απλώς ως εργαλεία. Η δημοσίευση του καλέσματος και των φωτογραφιών της παρέμβασης, αν και δεν αποτέλεσαν «ικαί συμβάντα» με την έννοια της πυκνής επαναληψιμότητας και αναπαραγωγής τους με αναδημοσιεύσεις στην πλατφόρμα, δημιούργησαν έναν τόπο «μεσοποιημένης μαρτυρίας», όπου η πολιτική και κοινωνική διατάραξη του δημόσιου χώρου της πλατείας της Βέροιας διασταυρώθηκαν με την τεχνολογία και τα ψηφιακά δίκτυα ενισχύοντας το αρχικό συμβάν και ανοίγοντάς το σε άλλα ακροατήρια, τοποθετώντας το σε πολλαπλές δημόσιες σφαίρες. Την ίδια στιγμή, αυτή η κοινοποίηση σε ακροατήρια εκτός Βέροιας έφερε μπροστά τη συνθήκη του ψηφιακού ως τόπου μεσοποιημένης μαρτυρίας. Η μεσοποιημένη μαρτυρία αφορά εδώ την έμμεση συμμετοχή στο συμβάν μέσα στα ΜΚΔ, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο «η μετάδοση (media transmission) είναι το γίνεσθαι του γεγονότος» (Massumi 2002, σ. 81), δηλαδή η ύπαρξή του σε ένα πεδίο δυνατοτήτων, και ταυτόχρονα την μετατροπή της ακολούθου της ΦΟΚ στο Facebook σε δυνητική μάρτυρα τόσο ενός συμβάντος στην πλατεία της Βέροιας, όσο και των επιτελέσεων στο φεμινιστικό ανήκειν, όπως αναλύθηκε παραπάνω.

### **Ψηφιακή, νομαδική, εν-τοπισμένη: αναστοχαστικές σημειώσεις αντί επιλόγου**

Ακούγοντας αφηγήσεις της Καλλιόπης, της Άννας, του Αλέξανδρου, καθώς και άλλων μελών της ομάδας για τη διαφορετική ανταπόκριση στη Φεμινιστική Ομάδα Κιλοτίνα στο Facebook και στη Φεμινιστική Ομάδα Κιλοτίνα μπροστά από το δημαρχείο της Βέροιας, προσπαθώ να σταματήσω να σκέφτομαι με όρους σύγκρισης, και σε αυτή τη φαινομενικά αντιφατική οντολογία της εντοπίζω το πολιτικό της νόημα, και το ερευνητικό ενδιαφέρον που έχει. Σκέφτομαι την εμπειρία αυτών των δύο ταχυτήτων ως κάτι μάλλον καταφατικό. «Ο κατεξοχήν τόπος του πολιτικού δεν οριοθετείται εκ των προτέρων» (Κιουπκιολής 2021, σ. 138) και αυτό μας επιτρέπει να ανιχνεύσουμε «τις ποικιλόμορφες αναδύσεις του σε πολλαπλούς χώρους και χρόνους» (ο.π., σ. 137) και τελικά να μην περιορίσουμε τα ενδεχόμενα τοπία έκφρασής του. Μέσα από αυτή τη διεσταλμένη προσέγγιση του πολιτικού, η ΦΟΚ δεν είναι ένα πράγμα στο ψηφιακό κι ένα άλλο στο φυσικό, ούτε μετατοπίζεται από τον ένα χώρο στον άλλο αλλάζοντας μορφές ανάλογα με το κοινό της. Στο συνεχές ψηφιακού φυσικού, η Κιλοτίνα είναι μια μάλλον νομαδική οντότητα, αποφεύγοντας εδώ τη μεταφορική χρήση της νομαδικότητας. Οι παρεμβάσεις μπροστά από το δημαρχείο της Βέροιας και οι παρεμβάσεις με δημοσιεύσεις στο Facebook και το Instagram δεν είναι διακριτές χωρικές διαδικασίες, αλλά λαμβάνουν χώρα σε αυτό τον τόπο που παράγεται ως συγκερασμός ψηφιακού και φυσικού. Αυτό δεν προκύπτει απλώς επειδή, για παράδειγμα, μια παρέμβαση που θα λάβει χώρα στην πόλη «ποστάρεται» στο Facebook, αλλά γιατί μια φωτογραφία από μια παρέμβαση στην πόλη αποτυπώνει την εντοπιότητα της φεμινιστικής πολιτικής, καθώς και τη γενεαλογία των θυμικών και επιθυμιών που προϋπήρχαν της παρέμβασης, μεταμορφώνοντας έτσι την ΦΟΚ και την ίδια τη Βέροια από μια αποκεντρωμένη πόλη της ελληνικής επαρχίας σε κέντρο επιτέλεσης φεμινιστικών πρακτικών, χωρίς όμως να κάνει σε αυτή της τη μεταμόρφωσή τα χαρακτηριστικά της αποκεντρωμένης συνθήκης. Μακριά από ένα σφιχτό εννοιολογικό σχήμα κέντρο – περιφέρεια, η μεταμόρφωση που προσπαθώ να περιγράψω συνηχεί περισσότερο με τις γραμμές διαφυγής (lines of flight) (Μπραϊντότι 2014), ως έναν δημιουργικό τόπο, όπου το υποκείμενο μπορεί «να γίνεται», κατοικώντας το συνεχές που περιγράφω παραπάνω. Με βάση αυτά, η περίπτωση της ΦΟΚ, βλέποντας την ύπαρξή της και τις δράσεις της μέσα από ικές ανταλλαγές και εντάσεις, καθώς και μέσω της ψηφιακότητας καταρχήν ως συγκροτητικού πλαισίου εντοπισμένων, ενσωματωμένων και ενσώματων θέσεων και σχέσεων, συνιστά ένα παράδειγμα μελέτης για τα σύγχρονα φεμινιστικά κινήματα στην

Ελλάδα των αλληλοδιαδοχούμενων και αλληλοδιασταυρούμενων κρίσεων (οικονομική, προσφυγική, υγειονομική, αλλά και περιβαλλοντική) και της διεκδίκησης του δικαιώματος στην ασφαλή ζωή.

## Βιβλιογραφία

### Ελληνόγλωσση

Γραμματικοπούλου, Χ. (2021) «Επιτελεστικός Ακτιβισμός και αισθητική της Φεμινιστικής Αντίστασης». Στο Καραμπά, Ε. και Λυκουριώτη, Ι. (επιμ.) *Φεμινιστικές Θεωρίες, Αισθητικές Πρακτικές και Παγκοσμιοποιημένες Τεχνολογίες*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας & Κέντρο Νέων Μέσων και Φεμινιστικών Πρακτικών στον Δημόσιο Χώρο, σ. 191-207.

Κιουπκιολής, Α. (2021) *Το πολιτικό. Σύγχρονοι στοχασμοί*. Αθήνα: Έρμα.

Μάζη, Μ. (2023) *Κλωσιές με Δωδεκάποντα. Η Ανάδυση ενός Συλλογικού Εμείς Μετά τη Δολοφονία του Ζακ/της Ζάκι*. Θεσσαλονίκη: Ψηφίδες.

Μπραϊντότι, Ρ. (2014) *Νομαδικά Υποκείμενα. Ενσωματότητα και έμφυλη διαφορά στη σύγχρονη φεμινιστική θεωρία*. Αθήνα: Νήσος.

Ντελάκος, Α. (2020) «Η Zackie, η «Μαντόνα» και το πολιτικό». Στο Αθανασίου, Α., Γκουγκούσης, Γ. και Παπανικολάου Δ. (επιμ.) *Κουήρ Πολιτική και Δημόσια Μνήμη. 30 κείμενα για τον Ζακ*. Αθήνα: Ίδρυμα Ροζα Λουξεμπουργκ, σ. 185-191.

Ντελέζ, Ζ. (2019) *Διαφορά και Επανάληψη*. Αθήνα: Εκκρεμές.

### Ξενόγλωσση

Marinoudi, S. (2018) “Queer subjectivities within political scenes: Traumatic relations, exposed vulnerabilities. *Journal of Greek Media & Culture*”, 4(2), pp. 151-166.

Massumi, B. (2002) *Parables of the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke University Press.

Papailias, P. (2016) “Witnessing in the age of the database: Viral memorials, affective publics and the assemblage of mourning”, *Memory Studies*, pp. 1-18.

Pellegrini, A. and Puar, J. (2009) “Affect”, *Social Text*, 27(3), pp. 35-38.

Sampson, T. D. (2012) *Virality: Contagion Theory in the Age of Networks*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

## Ευχαριστίες

\*Δήλωση γνωστοποίησης: το παρόν άρθρο βασίζεται σε έρευνα στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής της γράφουσας και η συγγραφή του διεξήχθη κατά την περίοδο χρηματοδότησης της έρευνας από τη Δομή Έρευνας, Καινοτομίας και Αριστείας της Επιτροπής Ερευνών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

